

VALGUSE KAJA

Eesti Pimedate Liidu infoleht

KEVAD 2023

VALGUSE KAJA

KEVAD 2023

Eesti Pimedate Liit

Toimetuse kolleegium:

Elisabeth Egel, Maarja-Liis Orgmets,
Jakob Rosin ja Mirja Räpp.

Toimetanud: Maarja-Liis Orgmets

Esikaane pilt: www.pexels.com

Väljaandja:

MTÜ Eesti Pimedate Liit

Raua 1, 10124 Tallinn

Ajakiri ootab kaastöid nägemispuudega inimeste elust ja tegevusest rääkivate kirjutiste, arvamused ning lühijuttude ja luuletuste näol. Kaastööd palume saata e-posti aadressile toimetus@pimedateliit.ee

Sisukord

Juhatusesimehe sõnum	3	Ligipääsetavus.	
Arvamus.		Kirjeldustõlke radadel ehk kuidas kultuur ligipääsetavaks saab.....	26
Kas nägemispuude peab CV-sse kirja panema?.....	4	Nõuanded.	
Meie tegemised.		Kuidas pime ruumi tajub ja seal liigub?....	30
Eesti Pimedate Liidu uus juhatus.....	6	Arvustus.	
70 aastat Pärnu Pimedate Ühingut.....	11	Videomäng, mida saab mängida ka pime.	32
Pimedatele valmis iPhone'i kasutamise videokoolitus.....	14	Ajalugu.	
Juht- ja abikoer.		Sajandile tagasi mõeldes.....	35
Korduma kippuvaid küsimusi juhtkoerte kohta.....	15	Lühiuudiseid meilt ja mujalt.....	38
Persoon.		Kirjeldustõlge.	
Noor pimelauatennisist Tiia Innos.....	19	Lendorav – aasta loom 2023.....	39

Juhatuse esimehe sõnum

Kevad. Jälle. No küll andis oodata. Ühel hetkel tundus, et lumel ja külmal ei olegi lõppu, kuid vähemalt käesoleva Valguse Kaja numbri valmimise aegu leidub õues päikest ja muru rohkem kui lund ja pilvi. Paras hetk võtta tass kakaod, sest liiga soe ju ka veel ei ole, ning nina päikese poole küünitades ajakirja nautida.

Oeh. Tahaks õigupoolest isegi. Aga no kus sa siis saad, kui austatud Eesti Pimedate Liidu üldkoosolek valis hiljuti uue juhatuse, kes nüüd järgmised aastad kõiksugu nägemispuudega inimeste elu igapäevaprobleeme armu andmata lahendama asuvad. Anneli Lõhmus, Elisabeth Egel, Monica Lõvi, Tiina Tamm, Ago Kivilo, Priit Kasepalu ja Jakob Rosin on need seitse vaprat. Kes nad on ja miks nad juhatusse õigupoolest tikkusid, on siin ajakirjaski peidus.

Kahe numbri vahelisel ajal on aga peale üldkoosoleku juhtunud päris palju muutki. Näiteks oleme koolitanud usinasti nägemispuudega noori, kes on avaldanud soovi nägemispuudega noorte elu Eestis paremaks muuta. Lisaks lõime seljad kokku hulga teiste organisatsioonidega, kirjutasime ühe konkreetse kirja ja saimegi kätte. Nimelt lubaduse uuel koalitsioonilt pakkuda eestlastele varasemast enam kirjeldustõlget, viipekeeletõlget ja vaegkuuljate subtiitrit. Miks on see tähtis?

Ligipääsetavast kultuurist tuleb samuti juttu. Lisaks saime valmis ka vahva videokursuse, mis õpetab kasutama iPhone'i nutitelefoni siis, kui oled nägemispuudega. Muide, mängida ei saa mitte ainult nutitelefoni, vaid ka mängukonsoolidega, sest viimastel aastatel on ilmunud juba mõned videomängud, mis on muudetud kõigile, ka pimedatele mänguritele ligipääsetavaks. Ka neist mängudest teeme juttu.

Värske juhatuse liige ja toimetuses juba pikemat aega värskena püsinud Elisabeth uuris aga välja Pärnu Pimedate Ühingu suurimad saladused ja toob need nüüd päevavalgele. Samuti tegi ta juttu noore sporditähe Tiia Innosega tema elust, spordist ja teistestki tegemistest.

Kas juhtkoer haugub mikrolaine ahju pealt kella või annab märku, mis värvi särk „Aktuaalse Kaamera” saatejuhil seljas on? Kaili Mikk kasutab juhtkoera ja pani kirja need küsimused, mida juhtkoerte perenaiste ja -meeste käest aina ja aina küsitakse. Juttu tuleb ka sellest, kuidas pime ruumi tajub ning Priit Kasepalu kirjutab Põhja-Eesti Pimedate Ühingu valminud ajalooramatust.

Nii. Sai vist kõik. Kui ei saanud, on ajakirjas veel paar üllatust, mis lugemise käigus välja tulevad. Keera nüüd päikesele teine põsk ette ja soovin sulle head nautimist!

Kas nägemispuude peab CV-sse kirja panema?

Autor: Maarja-Liis Orgmets

Mullu sügisel läks paljudele hinge Kanal 2 saates „Südamesoov” räägitud kurdi noormehe Janari lugu. Janarist oli saatemeeskonnale teada andnud tema

ema, kes oli mures kurdi poja piiratud võimaluste pärast avatud tööturul. „Ta on saatnud CV-sid, aga kõik tõstetakse kõrvale. 30-st CV-st on ta saanud kaks

äraütlevat vastust. Nüüdseks olen aru saanud, et puhtalt sellepärast, et oleme sinna ausalt kirjutanud, et ta on kurt. Olen aru saanud, et tööandja, kes teda ei tunne, võib-olla üldse kurte ei tunne, lükkab ta kõrvale,” rääkis Janari ema Mari.

Janari lugu puudutas ka mind. Kurt ma ei ole, olen vaegnägija, kuid tööandja jaoks kõlab see ikka hirmutavalt. Olles omandanud magistrikraadi, oli mul loomulikult soov ja eesmärk leida erialane töö. Paljud minu kursusekaaslased töötasid juba ülikooli kõrvalt. Minu puhul polnud see võimalik, sest nägemispuude tõttu pidin õpingutesse panustama palju rohkem aega kui nägijad. Kuigi nüüdseks töötan juba peaaegu kaks aastat Postimehes Lemmiku portaali reporterina, näen pimedate kogukonda vaadates, kui tänulik pean olema, ja olengi, selle eest, et mul õnnestus avatud tööturu kaudu leida erialane töö.

Euroopa Pimedate Liidu andmed näitavad, et nägemispuudega inimeste töölesaamise võimalused on väga piiratud – Euroopa riikides on keskmine töötuse määr nägemispuudega tööealiste seas 75 protsenti. Mullegi polnud tööle saamine lihtne, sest seisin silmitsi nende samade valusate küsimustega: kas ja kellele mind sellisena üldse vaja on ning millal oma puudest tööandjale rääkida. Mul ei olnud kedagi, kes aitaks, seega püüdsin esialgu omast tarkusest asjale läheneda. Paarile eriti ahvatlevale kohale kandideerides palusin näiteks oma lõputöö juhendajal soovituskirja kirjutada. CV-le lisatud e-kirjas mainisin ka tavaliselt, et kuigi minu nägemine on piiratud, saaksin tööülesannetega hakkama. Ometi jäid mitmed kandideerimised peaaegu terve aasta jooksul äraütleva vastusega.

Lõpuks jõudsin järeldusele, et liialt ette muretseda ja oma puuet n-ö reklaamida ei tasu, sest oluline on pääseda töövestlusele

ja seal ennast võimalikult hästi esitleda. Eesti Puuetega Inimeste Koja nõustajalt sain ka teada, et puudest teatamiseks ei ole seadusjärgset kohustust, kuna tegu on terviseandmetega, kuid juhul, kui on soov kasutada töötukassa teenuseid, näiteks soetada tööalaseid abivahendeid, tuleb puuet tõendav dokument esitada. Küll aga oleks hea mõte töövestlusel või tööle asudes arutada, kuidas tööandja saab ülesandeid kohandada nii, et puue töötamist võimalikult vähe takistaks.

Olen märganud, et puudega inimesed tihti alahindavad ennast ja oma võimeid ning sellised lood, nagu juhtus Janariga, näitavad taas, et erivajadusega inimesed ei ole tööandjate seas atraktiivne sihtrühm. Puudega töötajail aga tasuks mõelda, kuidas nad ise end esitlevad: CV-s ei ole vaja detailselt kirjeldada, millised piirangud su elus haiguse tõttu esinevad, CV-s keskendu oma tugevustele ja sellele, mida sa teha oskad. Tasub ka uurida, kas tööandja saab pakkuda osakoormusega töötamist, mis võiks olla just erivajadusega inimesele väga hea variant.

Oma töötamise kogemuse põhjal arvan, et puuet ei ole hea mõte CV-s esile tuua, sest paberil tunduvad asjad teinekord hirmutavamad kui need tegelikult on. Tööle saamiseks on oluline esitleda ennast nii, et saaksid vestlusele ning seal saab tööandja oma silmaga näha, milline inimene sa oled. Pea meeles, et sa oledki eelkõige inimene ja eriala spetsialist, mitte oma puue ning ükski haigus ei tee sinust vähem väärtuslikku töötajat. Olen tänulik tööandjatele, kes seda mõistavad.

Sellest, kuidas nägemispuudega inimesena oma oskusi arendada ja karjääri planeerida, saab pikemalt lugeda ka Eesti Pimedate Liidu koostatud juhendmaterjalist „Minu enda elu”, mille leiab pimedateliit.ee.

Jakob Rosin, Anneli Lõhmus, Ago Kivilo, Prit Kasepalu

Eesti Pimedate Liidu uus juhatus

Eesti Pimedate Liit valis 30. märtsil Tallinnas L'Embitu hotellis toimunud üldkoosolekul uue juhatuse. 7-liikmeline juhatus valiti neljaks aastaks. Saame nendega lähemalt tutvavaks.

Autor: Maarja-Liis Orgmets

Juhatuse liikmena jätkab **Jakob Rosin**, kel täitus äsja esimesed neli aastat juhatuse liikme ning selle esimehena. Jakob on südamest tänulik, et on saanud nägemispuudega inimeste elu Eestis parandada, kuid töö selle nimel pole sugugi veel otsa lõppemas: „Minu eesmärgid ja püüdlused ei ole muutunud. Soovin jätkuvalt tegeleda ligipääsetavuse parandamisega, et kõik meie kogukonna liikmed saaksid tunda end võrdväärsete ja täisväärtuslike

kodanikena. Usun, et olen oma senise tööga suutnud aidata avardada võimalusi nägemispuudega inimestele, kuid tean, et palju on veel teha,“ sõnab ta.

Just ligipääsetavuse valdkond on Jakobile kõige südamelähedasem. Teadlikkus Eestis leiduvatest ligipääsetavuse probleemidest on viimastel aastatel tunduvalt suurenenud ning seda suuresti tänu riiklikule ligipääsetavuse rakkerühmale, mille aktiivne

osaleja Jakob oli. Lisaks on viimastel aastatel vastu võetud seaduseid, mis parendavad ligipääsetavust nii meedias, e-kaubanduses, transpordis, riigi teenustes, panganduses ja teistes valdkondades.

Uuel perioodil võtab Jakob eesmärgiks leida Eesti Pimedate Liidu võrgustiku liikmetele täiendavaid rahastamisvõimalusi nii kohalikul kui ka riiklikul tasandil, et vajalikud teenused oleksid kõigile kättesaadavad, samuti tugevdada liikmesorganisatsioonide vahelist koostööd ja võrgustikku, et organisatsioonid muutuksid tugevamaks. Oluline on suurendada ka noorte kaasamist ja mentorluse võimalusi, et toetada nende arengut ja eneseväljendust.

Jakob on omandanud hariduse Vanalinna Hariduskolleegiumis ning saanud kõrghariduse Tallinna Ülikoolis ajakirjanduse erialal. Liidus töötamise kõrvalt on Jakob praegu ametis ka raadisaatejuhina ERR-is ning tal on oma ettevõtte, mis kannab nime Ligipääsuke.

Ka esimest korda juhatusse kandideerinud **Elisabeth Egel** on pärit Tallinnast. Ta lõpetas 2021. aastal Vanalinna Hariduskolleegiumi ning õpib praegu Inglismaal Royal Holloway ülikoolis muusikat ja prantsuse keelt. Lisaks klaverimängule ja laulmisele loeb palju ja tegeleb jooksmisega.

Elisabeth on varem seotud olnud nii Eesti Pimedate Liidu, Jooksusilmade kui ka Põhja-Eesti Pimedate ühinguga. Aastatel 2021-2022 osales ta mentorina Eesti Pimedate Liidu projektis „Minu enda elu”, kus aitas juhendatavatel leida võimalusi oma unistuste ellu viimiseks ning koostada juhendit noortele erinevate võimaluste kohta iseseisvaks eluks peale keskkooli lõpetamist. Elisabeth on neli aastat olnud ajakirja Valguse Kaja toimetuse liige ning kirjutanud artikleid tehnoloogiast ja haridusest. Lisaks aitab 2020. aastast

alates Rahvusooper Estoniat ooperitele punkt kirjas subtiitrite ja kavade loomisel. Alates 2019. aastast on ta aktiivselt osalenud Jooksusilmade korraldatud treeningutel ja matkadel. Varasemalt tegeles Elisabeth ujumisega ning osales Eesti Paraolümpiakomitee korraldatud võistlustel.

Eesti Pimedate Liidu juhatusse kandideeris Elisabeth selleks, et aidata parandada nägemispuudega inimeste kaasatust ühiskonnas ning edendada ligipääsetavuse arengut hariduses ja kultuuris. „Juhatusel liikmena aitan läbi viia noortega seotud projekte, mis suurendaksid noorte võimalusi olla kaasatud. Soovin jätkata tööd selle nimel, et ka nägemispuudega inimesed võiksid muusikalidest ja ooperitest saada meelde jääva elamuse. Lisaks loodan jagada kogemusi oma õpingutest Inglismaal ja Ameerika Ühendriikides,” räägib ta.

Üks probleem, mis Elisabeth sõnul Eestis praegu nägemispuudega noorte ja lastega seoses on tekkinud, on ligipääs kaasavale haridusele: „Tugisüsteemid, mis minu kooliajal toimusid, on lagunened ning hetkel on nägemispuudega lastel seetõttu tavakoolides õppimine keerulisem kui minu kooliajal. Arvan, et Eesti Pimedate Liit saab selle probleemi lahendamisele kaasa aidata läbi teadlikkuse tõstmise ning kindlasti ka perede, koolide ja tugispetsialistide toetamise kaudu.”

Ago Kivilo oli Eesti Pimedate Liidu juhatuses esimeses 21 aastat (1998-2019), kuid pimedate kogukonnaga on ta seotud juba 1958. aastast. Kuigi võiks juba ammu ka pensionipõlve nautida, otsustas Ago taas juhatusse kandideerida, et olla nõu ja jõuga teistele abiks, sest aastate jooksul tekkinud kogemuste pagas on päris mahukas.

Pimedate teemadega tegeleb Ago praegugi iga päev ja ilma selleta oma elu ette ei kujutakski. Talle helistavad inimesed kõikjal Eestist ja neid on palju, olgu nad siis

Tartust, Narvast või Saaremaalt. Helistajad on peamiselt eakamad inimesed, kel arvutiasjandus päris käpas veel ei ole – nii küsitakse infot, räägitakse igapäevaelu probleemidest kui meenutatakse ka kaugeid aegu. Ago kiidab senist juhatuse koosseisu väga: „On lausa lust näha, kuidas nad töötavad,” ütleb ta. Ago Kivilo on ka Eesti Pimedate Liidu auesimees.

Priit Kasepalu on nägemispuudega inimeste kogukonnaga seotud 1974. aastast, kui astus tollase Eesti NSV Pimedate Ühingu liikmeks. Selle piirkonna organisatsioonist sai Põhja-Eesti Pimedate Ühing, kus ta on valitud revisjonikomisjoni. Priit kuulub ka Läänemaa Nägemisvaegurite Ühingusse, kus aitab üritusi ette valmistada ja läbi viia. Eesti Pimedate Liidus on Priit varem kuulunud kokku juhatuse nelja koosseisu, alates 2015. aastast on ta aseesimees. Juhatuse liige olemine ei tähenda tema sõnul auametit ega vaid selle koosolekutel osalemist. „Tunnen, et olen saanud ja saan ka edaspidi oma tegevusega liidu arendamisele kaasa aidata,” ütleb ta.

Priit sündis 1957. aastal Tallinnas. Keskkoolis oli ta kooliraadio eestvedaja, millest said alguse ajakirjandus- ja mälumänguhuvi. Need süvenesid Tallinna Polütehnilise Instituudi majandusteaduskonnas ja viisid selleni, et 1985. aastal hakkas ta tegelema nägemispuudega inimeste raamatukoguteenindusega, hiljem seda korraldama. Praegu on Priit Eesti Rahvusraamatukogu Pimedate Raamatukogu teabejuht, kelle ülesannete hulka kuulub ka punktkirjas trükiste valmistamine.

Juhatuse liikmena soovib Priit anda panuse liidu esindamisel ministriumides ja ametites, info levitamisel ning ühiskonnas maine kujundamisel, samuti meeskonnatöö tõhusamaks muutmisel:

„Soovin muuta liidu tegevust veelgi konkreetsemaks ja avatumaks,” ütleb ta.

Valdkonnas esinevaid probleeme ei lahenda Priidu sõnul võimu- või valitsemisorganid ega organisatsioonid, vaid inimesed.

„Kolme kümnendi jooksul on muutunud nii ühiskond kui ka inimesed. Pimedate ja vaegnägijate probleemide lahendamisel on oluline, et liit oleks tugev. Nägemispuudega noored leiavad tegevust väljaspool ühinguid, kogukond vananeb ja osalemine ühingute tegevuses võib väheneda ning eestvedajad väsida. Olukorda ei saa muuta liit üksinda, vaid koos liikmesühingutega.”

Priidule valmistab heameelt, et ühiskond on hakanud nägemispuudega inimeste probleeme rohkem teadvustama, märkab valge kepi päeva ning et liidu maine on aastatega paranenud.

Saaremaalt pärit **Anneli Lõhmus** kandideeris Eesti Pimedate liidu juhatusse, sest nägi selles võimalust arendada kultuuri kättesaadavust ja suurendada nägemispuuetega inimeste kaasatust ühingute vaba aja tegevustesse. Olulised teemad, millega Anneli tegeleda soovib, on vaba aeg ja kultuur.

Anneli teenib leiva lauale massööriametit pidades. Tema hobideks on muusika, laulmine. Igapäevaselt on ta hõivatud ka Saaremaa Pimedate Ühingu tegemistega ning kannab ühingu juhi ametinime juba 17 aastat.

Suurimaks probleemiks nägemispuudega inimeste valdkonnas peab Anneli tööhõivet Eesti äärealadel. „EPLi juhatuse liikmena olen äärealade kitsaskohtade esindaja katusorganisatsioonis ja seisan hea selle eest, et seda probleemi teadvustataks ja otsitaks sellele lahendusi. EPLil kui katusorganisatsioonil on selleks kindlasti valjem ning kaugele kostvam hääl,” ütleb ta.

Tiina Tamm, Monica Lõvi, Elisabeth Egel

Tiina Tamm on pärit Viljandimaalt, kuid alates 1972. aastast on ta elanud Tartus ja peab end tartlaseks. Tiina on 2000. aastast Lõuna-Eesti Pimedate Ühingu liige ja 2007. aastast ka selle ühinguga tööalaselt seotud. Ta ütleb, et töö on tema jaoks ka hobi eest: „Armastan oma tööd ja neid inimesi, kellega Tartus toimetame.”

Eesti Pimedate Liidu juhatuse liige on Tiina olnud juba kaheksa aastat ning eelnevate juhatuse liikmete koostöö on tema sõnul laabunud väga hästi. „Loodan olla oma teadmiste ja oskustega abiks igapäevatöös ettetulevate probleemide lahendamisel,” sõnab ta.

Millised probleemid vajavad Tiina arvates lahendamist ja kuidas EPL saab selle heaks panustada? „Esimese hooga tuleb pähe ligipääsetavus ja võrdsed võimalused. Samas pean täheldama, et ses osas on Eestis olnud suur edasimineki just tänu Eesti Pimedate Liidu ja liikmesorganisatsioonide tõhusale tööle, kuid arenguruumi on küllaga.”

Eesti Pimedate Liit on Tiina sõnul avatud ja koostöövalmis erinevate organisatsioonide ja riigiasutustega. Liit korraldab ka

ühingute eestvedajatele vajalikke koolitusi, seisab nägemispuudega inimeste huvide kaitsel riigi ja rahvusvahelisel tasandil, vajadusel ka kohalikes omavalitsustes.

Tartu Emajõe Kooli õpetaja **Monica Lõvi** on üle 30 aastat Lõuna-Eesti Pimedate Ühingu liige ning Eesti Pimedate Liidu juhatuses juba üle 20 aasta. 2004. aastast on ta ka Euroopa Pimedate Liidu euroasjade komisjoni liige. Seekordse kandideerimise eel kõhkle Monica palju: „Ühelt poolt arvutasingi neid oma aastaid kokku ning küsisin endalt, et kaua võib. Teiselt poolt oli aga vastutustunne ja teadmine juhatuse tööst,” ütleb ta.

Monica ütleb, et on juurte poolest võrokene, kuid nüüdseks pool sajandit juba tartlane. Võrumaal üsna Läti piiri ääres on alles tema vanavanemate rajatud kodu, mida ta igal võimalusel külastab nii, et seda võib hobikski nimetada. Juhatuse liikmetel on Mocial sõnul vajalik kursis olla kõigi päevakorra tulevate teemadega, sest otsused tehakse juhatuses ju hääletamisega. Eelisteemad on tema jaoks seotud aga hariduse ja sotsiaalvaldkonnaga.

Seitsekümmend aastat Pärnu Pimedate Ühingu

Mullu valge kepi päeval tähistas Pärnu Pimedate Ühing oma 70. juubelit. Sellest, kuidas läheb ühingul tänapäeval, annab ülevaate esimees Silver Pulk.

Autor: Elisabeth Egel

Kuidas sa pimedate ühingusse sattusid?

Kaotasin diabeedi tagajärjel nägemise 2004. aasta suvel ja sama aasta oktoobris astusin Pärnu Pimedate Ühingu liikmeks. Ühe mu sõbra isa oli ja on siiani ühingu liige ja võttis mu lihtsalt ühel päeval endaga kaasa ning sedasi ma liikmeks saingi.

Kui palju on hetkel Pärnu Pimedate Ühingul liikmeid ja kui palju neist on noored?

Hetkel on Pärnu Pimedate Ühingu 60 liiget ja enamus neist on vanemaealised. Minust nooremaid liikmeid on ühingu veel paar kolm tükki.

Millega ühing praegu tegeleb?

Praegusel ajal toimuvad aeg-ajalt infopäevad ja korraldame võimaluste piires ka erinevaid tervist ja vaimu kosutavaid väljasõite. Tähistame ühingu erinevaid tähtpäevi ja meil tegutsevad ka lauluansambel ja näitering. Samuti saab meilt erinevat infot abivahendite kohta ja esialgset nõustamist, kui inimene on

sattunud sellisesse olukorda, et nägemine on halvenemas või täitsa kadumas.

Mida toob ühingule tulevik?

Seda ei tea täpselt keegi, mida tulevik toob, aga eks me katsume tasapisi edasi toimetada ja oma tegevust jõudumööda jätkata.

Juubelit tähistati ka 15. oktoobril Pärnu muuseumis avatud näitusega „Ma näen sind südamega“, mis kajastab nägemispuudega inimeste tegevust sõnas ja pildis. Näituse avas ühingu esimees Silver Pulk koos muuseumi kuraatori Aleksandra Ehtega. Sõna võtsid veel Eesti Pimedate Liidu esimees Jakob Rosin ja Pärnu linnavolikogu liige Andrei Korobeinik. Pärnumaa Puuetega Inimeste Kojast tulid õnnitlema Reet Einaste ja Aili Kivisikk. Läänemaa Nägemisvaegurite Ühingu esindas Tiiu Leidsalu.

Esines Pärnu Pimedate Ühingu ansambel Rannapiigad ning kohvikus lõbustas külalisi oma klaverimänguga Kirill Kasakov. Ühingu ajalugu meenutas Juta Adams, kes on ühinguga seotud olnud juba 1996. aastast.

Pärnu Pimedate Ühingu ajaloost

Eesti Pimedate Ühingu (EPÜ) Pärnu osakond asutati aastatel 1951-1952 ning sellel oli siis 27 liiget. Osakond hõlmas 15 regiooni: Abja, Haapsalu, Hiiumaa, Kilingi-Nõmme, Kingissepa, Lihula, Märjamaa, Orissaare, Pärnu, Pärnu-Jaagupi, Suure-Jaani, Tõrva, Viljandi, Väandra ja Pärnu linn.

Osakonna juhatuse esimeheks sai alates 1. jaanuarist 1953 Endel Kolk, kuid aasta hiljem võttis rolli üle juhatuse liige T. Toomlaid. Osakonna esimeseks tööruumiks sai Kalevi tn 49 (tänapäeval Rüütli 49), kuid juba 1954. aastal said asutatavad õppe-tootmistöökjad endale ruumid Kingissepa

tn 18 (alates 1988. aastast Kuninga 18) ja Kalevi tänava tööruum tagastati Pärnu linnale. EPÜ Pärnu Õppe-Tootmistöökoda avati 1. juulil 1954. Aastal 1955 Pärnu osakond likvideeriti ja liideti Tallinna EPÜ osakonnaga. Kui varasemal perioodil olid Pärnu osakonna tegevuses päevakorras põhiliselt pimedate organiseerimise, nende materiaalse kindlustuse ja majandusliku rakendatuse küsimused, siis nüüd hakati rohkem tähelepanu pöörama ka kultuuritööle – spordile ja isetegevusele.

Alates 1971. aasta detsembrist ilmus EPÜ Pärnu algorganisatsiooni laualeht nimega „Meie tee”. Ajakirjast saab ülevaate toimunud üritustest ja loengutest

Alexandra Ehte, Silver Pulk ja Joosu näituse avamisel

ning avaldatud artiklitest, mida alates 1970-ndatest oli võimalik kuulata raadiosõlme kaudu. Ajavahemikul 26. oktoobrist kuni 31. detsembrini 1971 anti EPÜ raadiosõlme kaudu edasi 41 saadet. Nende seas olid loengud: reisimuljeid Ungarist, tootmiskultuur ja tehniline esteetika, uut tööseadusandluses, Pärnu kuurordi ajaloo ja tänapäevast (info ajalehest Pärnu Kommunist), saade tuntud Ameerika Ühendriikide pimekurdist kirjanikust, poliitilisest aktivistist ja lektorist Helen Kellerist, Tallinna esimesest pimedate internaatkoolist, informatsiooni kombinaadi elust ja tegevusest ning EPÜ Keskjuhatuse Presiidiumi tööst ja EPÜ VI kongressi ettevalmistustest. Selle numbri lugejate-kuulajate poole pöörduti palvega saata mitmesugust materjali kombinaadi

elust ja tegevusest (artikleid, fotosid, joonistusi). Ajakiri ilmus 1981. aastani.

Muusik ja põline pärnakas Arnold Anton (1921–2022), kes on olnud EPÜ Pärnu linna ja rajooni pimedate organisatsiooni esimees, organiseeris 1979. aastal EPÜ Pärnu ettevõtte rahvamuusikaansambli, mis kujunes 1984. aastaks orkestriks. 1987. ja 1989. aastal koostas ta kirjandusliku omaloomingu minialmanahhi EPÜ Pärnu piirkonnas elavate inimeste luulest ja proosast.

Organisatsiooni juures tegutses ka kultuuriklubi. PÜ Pärnu Organisatsiooni büroo liikmed koos kodus töötavate ja mittetöötavate EPÜ liikmetega moodustasid 1985. aastal nn koduste klubi. Riia maanteel asuvas hoones

Ansambel Rannapiigad

Juta Adams meenutusi jagamas

toimusid mitmesugused loengud, ettekanded ja kohtumised. Paljudele, eriti üksikutele, oli see tähtis ajaveetmise võimalus, kuna enamik neist oli kodused nägemishäiretega ja pimedad inimesed, mille tõttu oli neil raske kirjandus-, filmi- ja teatrielamustest osa saada. Tänu raadiole ja Tallinna helistuudiale, kes varustas algorganisatsiooni populaarsete helinditega, oldi ajaloo- ja päevasündmustega kursis, ent oluliselt jäi vajaka suhtlemisvõimalusest, mainis Pärnu Kommunist 5. novembril 1985. Klubiõhtud toimusid üks kord kuus, välja arvatud suvised puhkusekuud. Klubi oli aktiivne kuni 2000. aastate alguseni.

5. oktoobril 1990. aastal moodustati Eesti Pimedate Ühingu Pärnu Organisatsioon ning 22. veebruaril 1993. aastal registreeriti see Pärnu Linnavalitsuse poolt Eesti ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide registris.

Alates 1995. aastast kannab endine Eesti Pimedate Ühingu (EPÜ) nime Eesti Pimedate Liit. Nimemuutus ja

uus töökorraldus olid tingitud soovist detsentraliseerida organisatsiooni tegevus. See omakorda tõi kaasa nelja iseseisva pimedate ühingu tekke.

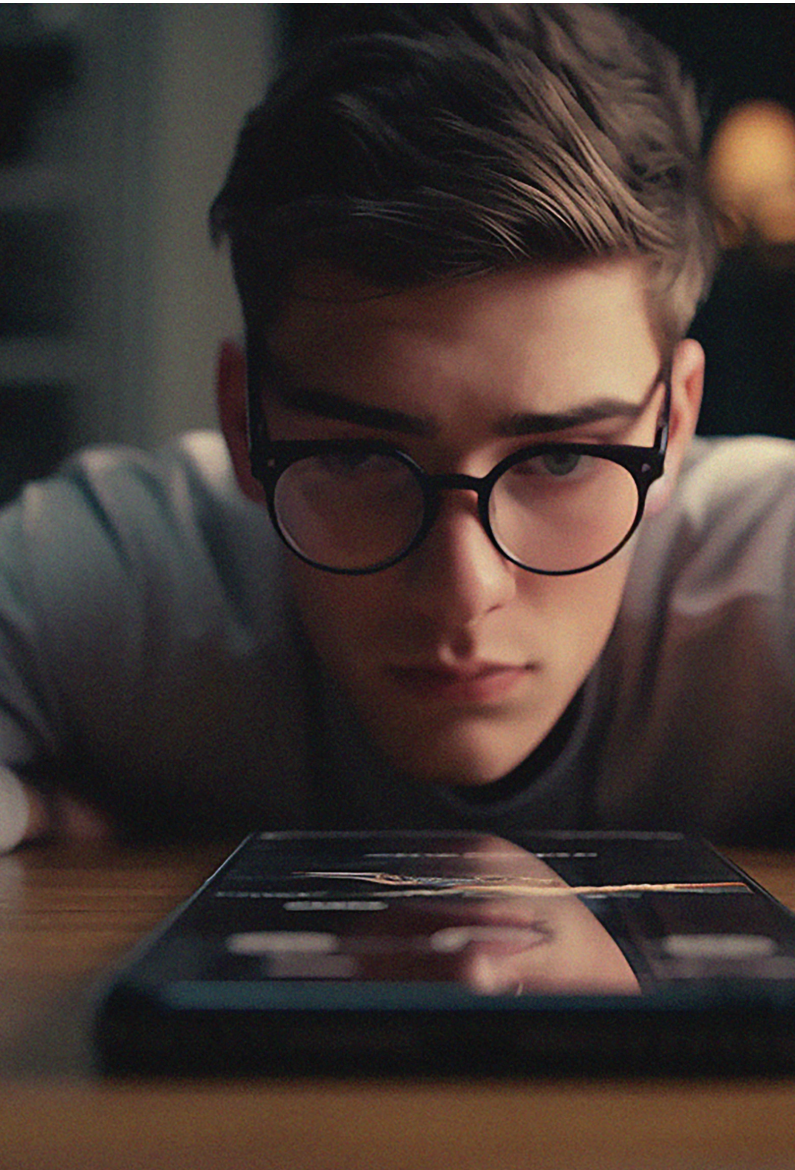
27. märtsil 1996 moodustati Lääne-Eesti Pimedate Ühingu keskus Pärnus, juhatuse esimeheks oli siis Rein Nairis. Ühingu piirkonnas oli Haapsalu (esinaine Linda Vassar), Kuressaare (esinaine Liivi Vahter) ja Pärnu (esimees Rein Nairis) osakond. Viimane tekkis 1994. aastal, kui linna ja maakonna osakond ühines Pärnu ettevõtte PIMET omaga.

Lääne-Eesti Pimedate Ühingu tegevus lõppes 2006. aastal ning Pärnu, Haapsalu ja Kuressaare osakonnast said eraldi ühinged. 26. jaanuaril 2007 muudeti põhikirja ja Lääne-Eesti Pimedate Ühingu muutus Pärnu Pimedate Ühinguks, kuhu jäid ainult Pärnuga seotud liikmed. Tänapäeval asub ühing aadressil Riia mnt 15.*

*Väljavõtte Pärnu muuseumi eksponeeritud tekstist, mille koostas Aleksandra Ehte.

Pimedatele valmis iPhone'i kasutamise videokoolitus

Autor: Jakob Rosin

Kogu maailm on täis digitaalset innovatsiooni. Nutitelefonid, videokõned, tehisintellekt, kõikjal kättesaadav internet, täpne navigatsioon, kirjeldustõlge. Nägemispuudega inimesel on kogu sellest tehnoloogiast iseseisvaval toimetulemisel tohutult palju abi. Nutitelefon, mille kaudu eelnevalt loetletud lahendusi kasutada saab, ei ole aga niisama lihtne seade, vaid vajab üksjagu tundma õppimist.

Tegemist pole ka teab mis odava vidinaga, seega lihtsalt ehku peale inimene, kes ei näe, seda ilmselt ostma ei torma.

2017. aastal viis Eesti Pimedate Liit läbi nutitelefonide kasutamise koolitusi üle Eesti, mis osutasid ütlemata populaarseks ja mille peale hulk inimesi endale oma esimese nutitelefoni ostis. Nõudlus ületas aga selgelt pakkumist, mistõttu otsustas Eesti Pimedate Liit luua videokoolituse, mis annaks rahulikus tempos aimu sellest, mis asi see nutitelefon on, kellele seda vaja on, mis ta teha oskab ja kuidas seda kasutada siis, kui ei näe. Kuna iPhone on üks populaarsematest nutitelefonidest, sai algatuseks valitud just see mudel.

Ah, et miks videokoolitus?

Nägemispuudega inimesed kasutavad nutitelefoni ekraanilugejat, mis telefoni ekraanilt erinevaid tekste ette loeb. Ekraanilugeja juhtimiseks kasutatakse erinevaid sõrmeviipeid ja liigutusi ekraanil. Ehkki videokoolitus on täiesti tarbitav ka ainult kuulamise teel, on video lisatud just selleks, et vaegnägijad või pimedada õppuri lähedased viipeid vaadata saaksid.

Läbi 20 peatüki vaatleme, milline iPhone välja näeb, kuidas seda tööle panna ja seadistada, millised on telefonis olevad äpid, milliseid äppe juurde lisada ja millistest just nägemispuudega inimestele eriti kasu on.

Videokoolituse leiab Eesti Pimedate Liidu kodulehelt pimedateliit.ee, meie YouTube'i kanalilt ning heliversioonist Eesti Pimedate Raamatukogust.

Korduma kippuvaid küsimusi juhtkoerte kohta

25-aastase kogemusega juhtkoera kasutaja Kaili Mikk vastab küsimustele, mida temalt kõige sagedamini küsitakse.

Autor: Kaili Mikk, Eesti Juhtkoera Kasutajate Ühingu asutajaliige

Kas juhtkoerad on ainult labradorid?

Õpetatakse ka teisi tõuge, kuid juhtkoera kasutaja peab iga tõu puhul arvestama, kui palju ta on valmis oma koera energia

kulutamise vajadust täitma. Labrador on üks sobivamaid tõuge, kuna on valmis igal pool ja igal ajal sõba silmale laskma. Labrador on reeglina väga sõbralik, tal on kutsika mentaliteet, ta ei

Kaili Mikk juhtkoeraga

kipu peremeest või -naist iga hinna eest kaitsma. Miks on kaitseinstinkti vähesus oluline? Sest võib ju ette tulla, et koera kasutaja palub mõnelt võõralt abi ja see võtab pimedal käe alt kinni, aga kui koer oleks valmis peremeest kaitsma... Või kui juhtkoer tohib sõita busside, taksode ja rongidega ning neis liiklusvahendites sagivad inimesed siia-sinna ning koer näeb sagijais ohtu oma peremehele. Sellepärast ongi oluline, et juhtkoeral ei oleks omaniku nimel kaitsevajadust.

Treenitud on näiteks Saksa lambakoeri ja kuldseid retriivereid. Juhtkoeraks on õpetatud ka puudleid, isegi segaverelisi koeri. Kui koer oma loomult on rahulik, leebe ja tööaldis, võib peale labradori teistestki tõugudest koeri juhtkoeraks koolitada. Kui labradori puhul on peremehe vahetamine pisut leebemate tagajärgedega, siis on juhuseid, mil näiteks

puudel ei hakanudki pimedada jaoks tööle, sest koer oli treenimise ajal treenerisse sedavõrd kiindunud ja peab teda nüüd oma ainsaks peremeheks. Ei saa öelda, et labradoril läheks pererahva vahetus täiesti valutult. Eks omad igatsused ja nukrushetked tuleb temalgi läbi teha. Ent labrador on oma loomult usaldav ning kiinduv, ta võtab uue peremehe omaks üsna pea. Kiindumus pimedasse peremehesse kasvab ja tugevneb ühes arusaamisega, et peremees vajab koera abi. Ja koer pakub oma pühendumisega parimat, mis tal anda on: truudust ja sõprust ning oskusi peremeest aidata.

Kuldsed on loomult labradoridega väga sarnased, kuid nende puhul on see häda, et nad on pika karvaga. Kui juhtkoera kasutaja aga tahab porise ilmaga kauplusesse minna või tihedalt inimesi täis bussiga sõita, võib probleem

tekkida. Labradorid on lühikarvalised ja nende karv kuivab kiiremini.

Lapsed on vahel küsinud, miks kelgukoeri ei kasutata juhtkoertena, siis saaks pime vahel kelguga ka end vedada lasta. Mnjah, eks need kelgukoerad tahagi rohkem kelkusid vedada, juhtkoera töö jääb nende jaoks natuke kasinaks. Juhtkoera kasutaja vaevalt jaksab või viitsib iga päev kümneid kilomeetreid kõmpida, et koera energia kulutamise himu leiaks rahuldust.

Miks ei ole kõikidel pimedatel juhtkoera?

Peamine põhjus on ikka see, nagu ka nägijatel: iga inimene ei ole koerainimene. Nii nagu nägijad peavad ka mittenägijad koera võtmisel arvestama kõige olulisemaga, sellega, et koer on elusolend. Inimene, kes looma võtab, peab võtma tema eest vastutuse. Juhtkoer, nagu iga viimne kui loom, tahab süüa, juua, vähemalt kolm korda päevas väljas käia, tahab, et temaga mängitakse, et tal oleks soe pesa ja lahke käsi, mis talle pai teeks. Juhtkoera, nagu teistegi loomade juurde kuulub tema hooldamine. Koera peab kammima, tema küüsi lõikama, kõrvu puhastama, kui vaja, tablettegi andma.

Juhtkoera kasutamisel on veel üks oluline tegur. Nimelt võiks juhtkoera saaja olla enam-vähem hea orienteerumisvõimega. Ometi leidub ka pimedate seas nii nagu nägijategi puhul igasuguse orienteerumisvalmidusega inimesi. Sest juhtkoer ei ole robot, tal pole programmeerimisnuppe, juhtkoer liigub rohkem ikka selle järgi, milliseid käsklusi ta peremehelt saab. Üldjuhul peab peremees või -naine ümbrust tajuma, jälgima, tunnetama, et koera mõistlikult juhendada. Sestap ka reegel, et juhtkoer peab hoidma kindlat suunda, tema ei tohi kusagile enne keerata, kui ta peremehelt vastava signaali saab. Nii ongi oluline, et

peremees või -naine ümbrissevasse ruumi end ka ise arukalt paigutada oskab.

Iga koera võttev inimene, nii ka pime, peab hoolega järele mõtlema, kas ta on kõigeks koerapidamisega seonduvaks valmis. Kuigi juhtkoer annab pimedale inimesele suurema vabaduse kodust väljaspool ringi liikuda, siis ometi tekivad koeraga seoses ka teatavad piirangud. Näiteks kui koeraomanik tahab reisima või külla minna. Selle kõige peale tuleb enne looma võtmist mõelda.

Kas juhtkoer vahel ära ka eksib?

Jah, juhtub ikka. Keegi pole eksimatu. Mõnikord arvab koer, et oskab mõnd teelõiku otsemaks muuta, teinekord ajab peremees või -naine ise tänavanurgad sassi. Nii juhtubki, et ollakse segaduses. Sellisel juhul on abiks kaasinimesed, kui eksimine nii suur on, et pime koos koeraga enam ise järjele ei saa. Ikka juhtub vahel, et ka juhtkoera kasutaja küsib möödakõndijatelt abi.

Kas juhtkoeraga võib reisida, kas koer võib bussis sõita, lennukiga lennata, kuidas koer autosõidule reageerib?

Jah, juhtkoeraga võib reisida, busside, taksode ja muudegi transpordivahenditega liikuda. Tuleb aga arvestada transpordivahendi eripärasid ja transpordifirma nõudmisi. Näiteks juhtkoer võib eestiseselt bussis, rongis, laevas sõita saatjana tasuta. Küll aga võib näiteks bussifirma nõuda juhtkoera jaoks eraldi saatja piletit. Juhtkoer oskab end autos hästi üleval pidada, nii võib temaga taksodessegi istuda.

Miks juhtkoertel pole suukorvi?

Juhtkoer on pimedate inimese abiline. Peale selle, et ta inimest veeloikudest ja muudest takistustest mööda juhatab, ulatab ta pimedale kätte ka käest

puddenud esemeid. Kindaid, võtmeid, rahakoti, isegi münte. Suukorv takistaks koeral kõige selle tegemist. Suukorv võib ka häirida koera keskendumist.

Kuidas koer teab, kuhu minna?

Tegelikult koer ei teagi, kuhu minna. Ta aimab, oletab, pakub omal moel valikuid, kuid ei tee iseseisvalt otsuseid. Näiteks kui juhtkoer on hoidnud kenasti üht suunda, kuid tee peale jääb sõiduteeületamisega ristmik, on koera ülesanne peremees juhatada randi juurde, kus teeületamiseks on maha joonistatud vöötrada ning enne teele astumist peatuda. Kui vöötrada pole, siis peatub tema ikka enne sõiduteele astumist kõnniteerandil. Koer ootab käsklust, peremehe asi on hinnata olukorda, kuulatades, ümbrust hoolega jälgides. On juhtkoerakasutajaid, kellel koeraga koos elamise ajal tõepoolest on tekkinud kindlad marsruudid ja koer mõistab, kui talle öeldakse, et läheme turule. Ent teekonnal jälgib peremees või -naine siiski, kus nad on, missugune on ümbritsev keskkond.

Kas koerale võib pai teha?

See on selline küsimus, millele saab vastata ainult selle koera omanik, kelle koerale pai tahetakse teha. Tegelikult juhtkoera ei tohi töötamise ajal segada. Paitamine on ka segamine. Sest kui koer on ametis tee jälgimisega, siis üks põgus pai võib looma tähelepanu sedavõrd endale tõmmata, et töö tegemine jääb unarusse. Ühelegi võõrale koerale ei ole mõistlik möödaminnes pai teha, turjale patsutada ega maiust pakkuda. Miks peaks see juhtkoera puhul teistmoodi olema?

Nii tuleb endale selgeks teha, et töötavat juhtkoera ei tohi ükski kaasanimene oma tähelepanuga eksitada. Ei tohi hüüda kutsu-kutsu!, ega sõrmi nipsutada looma tähelepanu saamiseks. Ei tohi juhtkoerale

vilistada ega musihäälega teda nunnutama hakata. Juhtkoer teeb tööd oma peremehe heaks, tema tunnustab oma koera ka ise. Juhtkoer saab tehtud töö eest tänuks maiuseid, kiitust, paisid oma peremehelt.

Kas ma tohin koerale maiust anda?

Ei, ei tohi! On siiski tänuväärt, kui seda juhtkoera peremehelt enne küsitakse, kui maiuseid koera ette loopima hakatakse. On sedagi juhtunud, et koerale pistetakse salamisi miskit hambusse ja peremees, kes ei näe, millega koer maiustab, hakkab oma loomaga riidlema. See omakorda pahandab maiuseandjat ja tema hakkab riidlema pimedaga inimesega, et mispärast on viimane nii kuri oma looma peale. No ei ole pime kuri oma sõbra peale, pime isik on mures, sest iial ei või teada, mille koer on leidnud. Eriti, kui maiuseandja on maitsva ampsu koerale salamisi põske pistnud. Pole sugugi harvad juhtumid, mil koerad on saanud mürgistusi, leidnud nõõpnõelte või žiletiteradega kotletitükke ja teame ju, mis siis juhtunud on... Nõnda ei luba juhtkoera peremees või -naine oma koeral maast ega kellegi käest midagi võtta, mis koera huvitab.

Samuti ei maksa heituda, kui juhtkoera peremees oma koera turjast kinni haarab ja tema suust midagi välja õngitsema hakkab. Ka sel juhul ei pea kartma, et pime oma sõbra vastu ülekohtune on. See ei ole tigidusest, vastupidi, see on hoopis koerast hoolimine, et oma kallist sõpra hoida. Parem karta, kui kahetseda. Juhtkoerad, nagu teisedki koerad, võivad olla ka allergilised. Juba sellepärast ei sobi iga pakutav maius igale koerale. Vaid koeraomanik teab, mida oma kutsule anda võib. Ennekõike tuleb meeles pidada, et juhtkoer on teenistuskoe ja tema tähelepanu ei tohi töö pealt eemale tõmmata.

Mõned aastad tagasi Vilniuses toimunud pimelauatenniseturniiril, kus Tiia oli võidukas

Noor pimelauatennisist Tiia Innos: „Tuleb jääda iseendaks”

„Saan hakkama kõigega, mida teha tahan. Tuleb jääda iseendaks,” ütleb noor pimelauatennisist Tiia Innos, kes on sel alal naistest praegu Eesti parim, olles mitmel võistlusel üliedukas. Tippspordi kõrvalt juhtis Tiia pikalt ka Tartu Emajõe Kooli õpilasesindust ning tema hobiks on luuletuste kirjutamine.

Autor: Elisabeth Egel

Seekordse numbriga jaoks oli mul suur rõõm vestelda pimelauatennisisti Tiia Innosega, kellega kohtusin Eesti Pimedate Liidu noorteprojekti „Minu enda elu” kaudu. Tiia vesteldes inspireerisid mind

väga tema teotahe ning pühendumus. Lisaks aktiivsele tegevusele tippspordis juhtis Tiia ligi neli aastat Tartu Emajõe Kooli õpilasesindust ning tal on hiljuti valminud lausa oma luulekogu.

Euroopa paranoorte mängude lõputseremoonial, kus Tiia sai kaela kuldmedali (2022)

Kust sa pärit oled ja kus sa oma kooliteed alustasid?

Olen sündinud Tallinnas, aga lapsepõlve esimesed aastad veetsin Haapsalu külje all Paistus. Elasime majas, millel oli väga suur hoov ja mida ümbritsesid põllud. Hiljem kolisime Valgamaale ning lõpppeatuseks 15 aastat tagasi sai minu praegune kodukoht Türi. Kooliteed alustasin Tartu Emajõe Koolis. Selleks pidin ja siiani pean veetma oma nädalad ühiselamus.

Millega sa koolivälisel ajal tegelnud oled ja millised on sinu hobid praegu?

Kui ma noorem olin, spordiga veel väga palju ei tegelenud ning mul vaba aega rohkem oli, käisin savi-, näite- ja muusikaringides. Väiksena ja ka praegu

loen hästi palju. Neli aastat tagasi sai vabale ajale kriips peale tõmmatud, kuna trennid võtavad väga palju aega ära. Tihti on mul päevas kaks trenni järjest ja tagasi jõuan alles kella üheksast. Kui tunnen, et on endal aega vaja, käin kohvikus, loen raamatut ja suhtlen sõpradega.

Mida sulle lugeda meeldib?

Ausalt öeldes mul lemmikžanrit ei ole, võin lugeda kõike – fantaasiast krimiromaanideni.

Lugesin, et oled kirjutanud ka oma luulekogu. Räägi, kuidas see sündis?

Luulekogu valmis nii, et kui mul oli kaks-kolm aastat tagasi üks elu raskemaid perioode, siis ma hakkasin kirjutama,

sest tundsin, et luule kirjutamine on üks kõige paremaid viise, kuidas oma emotsioone väljendada. Ma kirjutasin alguses neid sahtlisse, aga kui mul tuli koolis üks projektitöö, siis otsustasin luua oma luulekogu, millele ma loon juurde värvikombinatsioonidega pildid, millest igaüks kujutab erinevat emotsiooni. Eelmise õppeaasta jooksul see luulekogu valmis ning selles on kokku 25 luuletust.

Kas sul on plaanis luulekogu ka kunagi avaldada?

Hetkel ei ole mul plaanis seda välja anda, kuigi mulle on soovitatud seda teha. Ma ei saa garanteerida, et seda tulevikus juhtuda ei võiks.

Kuidas jõudsid spordi juurde?

Spordipisik sai mulle külge juba esimesest klassist alates tänu treener Kristo Ringasele. Ma ei kujutaks ette, kas ma tegeleksin üldse spordiga, kui teda ei oleks olnud. Mäletan, et kui ma esimesse klassi läksin, siis nägin, et suuremad tüdrukud mängivad allkorrusel mingit imelikku mängu. Järgmises kehalise tunnis küsisin Kristo käest, mis mäng see on. Kristo kutsus mind trenni ja ma läksin. Alguses harjutasin, siis jäi üks aasta vahele, kuid siis jätkasin trennidega. Kui kuulsin, et on veel teisi trenne, siis alustasin ka nendega: käisin ujumas ja ÜKEs (üldkehalise ettevalmistuse treeningul). Need toimusid kõik pärast tunde ja olid Emajõe Kooli õpilastele suunatud.

Olen kuulnud, et sa tegeled ka kergejõustikuga. Kuidas see pimelauatennise kõrvale tekkis?

Kergejõustik on ajaga kaasa tulnud. Kuna pimelauatennis vajab kõike seda, mida on vaja kergejõustiklasel, on mul ka need eeldused olemas, et käia lisaks pimelauatennisevõistlustele ka kergejõustikuvõistlustel.

Millal sa võistlustel osalemisega alustasid?

Kergejõustiku kohta ma täpselt ei mäleta, kuna olen osalenud ainult Eesti-sisestel meistrivõistlustel ja Balti koolinoorte mitmevõistlustel, esimene kergejõustikuvõistlus oli ilmselt aastal 2015. Pimelauatennise rahvusvahelistest turniiridest hakkasin osa võtma alates 2019. aastast.

Millistes riikides sa võistlustel osalenud oled ja millised on olnud sinu tähtsamad võistlused?

2021. aastal osalesin esimest korda elus Euroopa TOP12 turniiril Prantsusmaal, kus sain kuuenda koha. Eelmisel aastal osalesin samuti TOP12 turniiril Saksamaal, kus mul õnnestus välja võidelda teine koht. Aastatel 2019 ja 2022 võtsin osa Soomes Pajulahtis toimunud Euroopa noorte meistrivõistlustest. 2019. aastal võitsin hõbemedali ja eelmise aasta seisuga olen ma samal võistlusel Euroopa juunioride meister.

Milline näeb välja sinu iganädalane treeningrutiin?

Praegu on mul nädalas trenne kaheksa-üheksa: esmaspäeviti ja kolmapäeviti on jõutreening, teisipäeviti ujumine, neljapäeval pimelauatennisetrenn ja vastupidavus ning pühapäeval vastupidavus. Pimelauatennisetrennis konkreetselt me keskendume enamasti tehnilisele poolele: õpime lööke, kuidas palli hallata, ja vahepeal võistluste eel mängime. Samuti oleme viimasel ajal üritanud õppida kahe käega mängimist, juhuks, kui võistlustel ühe käega midagi juhtuma peaks – siis ei pea ma võistlust pooleli jätma, kuna saan mängida teise käega.

Räägi natuke kohandustest, mida vaegnägijad ja täispimedad

sportlased pimelauatennisis ja kergejõustikus kasutavad.

Kergejõustikus on kaugushüppekastis äratõukeala laiusega üks meeter. Kui muidu on see pisike pakk, laiusega umbes 15 cm, siis nägemispuudega inimestele tehakse see ala ühemeetriseks ja üldjuhul värvitakse vastavalt pinnavärvile kas valgeks või kollaseks. Lisaks võib sportlase juhendaja olla samal ajal kaugushüppekastis ja plaksutades märku anda, kuhu joosta. Äratõuke hetkel hõikab juhendaja „hopp!”, et sportlane teaks, millal on õige hetk hüpata. Jooksudistantse läbivad pimedad

sportlased koos saatjaga, ja vahet ei ole, mis vahemaaga tegemist on. Kui rääkida pimelauatennisest, siis mänguna meenutab see meelelahutusasutustes olevat lauasaalihokit, kus mängijal on omamoodi reket ja kõrisev pall ning laua keskel plastmassist keskplaat. Selles mängus kantakse silmaklappe ja kuulmise järgi tuleb vastast sundida viga tegema või saada vastase kaitsest läbi, et pall väravasse lüüa.

Paraspordis jagatakse võistlejad ka vastavalt nägemisjärgile klassidesse, klassifitseerimised toimuvad enne suurvõistluseid. Mina olen kaks korda seda

läbinud, mõlemal korral Euroopa juunioride meistrivõistluste ajal. Pimelauatennis on kolm võistlusklassi: varasemalt olin ma B3 klassis, see on kõige suurema nägemisjärgiga sportlastele, nüüd viimase seisuga olen B2 võistlusklassis, kus võistlejatel on nägemisjääk väiksem.

Millised võistlused sind tulevikus ees ootavad?

Hetkel on teada, et sõidame juunikuus Leetu ja lisaks Liepaja turniirile Läti. 18.–27. augustini toimuvad Inglismaal Birminghamis lauatenise maailmameistrivõistlused, kus ma samuti osalen.

Millised on sinu kõige eredamad mälestused võistlustelt?

Kõige eredamalt on mulle meelde jäänud eelmise aasta Euroopa noorte meistrivõistlused, sest tennisist, kellega ma finaalis mängima sattusin, oli üks Tšehhi mängija, kes eelmisel päeval mind 2:1 võitis. Mäletan hästi, kuidas kogu Eesti delegatsioon oli suure pinge all. Mäletan ettevalmistust, kuidas Kristo saatis mu eraldi ruumi keskenduma ja oma mõtteid korrastama. Kui tuli mängu aeg ja ma olin esimesed kaks setti kindlalt võitnud, siis kolmas sett oli kõige pingelisem. Kui vahe vastasmängijaga oli 6:10 ja tema viimase vea tegi ning mulle kohale jõudis, et ma olen Euroopa juunioride meister, siis on mul meeles see ehe emotsioon, kuidas ma rõõmust kiljusin. Kuna võistluse video on YouTube'is üleval, siis ma vahetevahel vaatan seda lõppu ja mul läheb süda nii soojaks, sest ma ei suutnud uskuda, mis juhtunud oli.

Teine eredam mälestus on eelmise aasta Euroopa TOP 12 turniirilt, kust ma tulin ära kinniseotud käega, kuna see oli täiesti paistes. Olenemata sellest, et mul viimaste mängude ajal oli käe tõttu nii tohutult valus, et mul pisarad klappide alt jooksid, suutsin

ma lõpuni vastu pidada ja hõbemedali võita. Need olid kindlasti väga uhked hetked.

Millele sa mängu ajal mõtled?

Ainuke asi, mille peale ma tol hetkel mõelda tohin, on see, kuidas vastase kaitse läbi murda. Pimelauatennis on palju spetsiifilisi lööke, mis tuleb lihvida nii täpselt, et pall lihtsalt läheb löögiga reketi eest või reketi tagant väravasse. Oluline on keskenduda ja mõelda, kuidas ja milliseid lööke teha, et pall läheks kas vastase väravasse või et sa saaksid kasvõi kätte vea või audi. Sa pead ainult oma kuulumismeelega aru saama, mida vastane samal ajal teisel pool teeb.

Mida sport sulle inimesena andnud on?

Mulle meeldib hästi Ernest Hemingway tsitaat: „Sport õpetab väärikalt kaotama ja ausalt võitma, ta õpetab elu.” Sport õpetab nii palju: ta õpetab enesekontrolli, üldist analüüsi- ja eneseanalüüsi oskust. Kui sporti ei oleks, siis ma ei kujutaks ette, kuidas ma oma elu raskematel perioodidel hakkama saaksin. Sport on asi, millele ma saan toetuda ja tänu millele ma saan oma raskematest perioodidest üle.

Kas sa näed ennast tulevikus osalemas ka spordiorganisatsioonide töös?

Siiani ei ole ma nende töös osalenud, olen kaudselt andnud soovitusi, kuidas võiks midagi muuta. Aga kui kunagi selline võimalus avaneb, siis olen sellistele ettepanekutele igakülgsest avatud.

Kas sa oled osalenud ka olümpiaadidel või ainevõistlustel?

Olen osalenud ajaloo, ühiskonnaõpetuse ja inimeseõpetuse olümpiaadidel. Kõige paremini tuli välja inimeseõpetuse olümpiaad, kus ma jäin Tartu linnas viiendaks.

Kuulsin, et oled olnud aktiivne ka kooli õpilasesinduses. Palun räägi sellest lähemalt.

Sattusin õpilasesindusse umbes kuus aastat tagasi. Meie kool on väikese õpilaste arvuga ja esindusse hakati uusi liikmeid otsima, sest muidu selle töö ei oleks sujunud. Kuna mul üks klassiõde otsustas minna, siis ta sikutas mu kaasa ja ma läksin. Esimesed kolm-neli aastat olin lihtliige ja aitasin üritusi korraldada. Muutus tuli umbes neli aastat tagasi, kui mu parim sõbranna, kes oli siis õpilasesinduse president, hakkas põhikooli lõpetama ja teatas, et ta astub oma kohalt tagasi. Tolleaegne asepresident ei olnud nõus seda kohta enda peale võtma. Kuna mina olin saadud häälte arvu poolest järgmine, siis pakuti mulle seda tööd. Võtsin selle vastu ning kolm ja pool aastat olin ma kooli õpilasesinduse president kuni eelmise aasta kevadeni, kus mulle sai selgeks, et ma ei saa teha mitut asja korraga: tippporti ja samal ajal üritusi korraldada. Koolitöötajate, õpilaste ja iseenda kurvastuseks pidin teatavaks tegema otsuse, et ma lahkun õpilasesindusest. Selle aasta alguses selgus paraku kurb tõde, et õpilasesindus kuivas kokku. Ta küll toimib, aga kui eelnevalt oli seal ligikaudu kümme liiget, siis hetkel on neid ainult kolm.

Mis sinu ülesanded presidendina olid?

Esiteks tegime tihedat koostööd huvijuhiga ja korraldasime erinevaid üritusi. Kui meile tulid õpilaste poolt probleemid, mis vajasid lahendamist, siis olin mina see, kes need ära kuulas. Vajadusel pöördusin siis kooli juhtkonna poole, et neile lahendusi leida. Samamoodi saatsin kolme ja poole **Milliseid üritusi te korraldasite?**

Korraldasime erinevaid üritusi, näiteks tähtpäevade puhul: sõbrapäev, naistepäev ja ka stiilipidusid. Ma tahtsin luua traditsiooni, et igal aastal oktoobrikuus

me teeme läbi nädala erinevaid üritusi, et muuta kooli kiusamisvabaks. See oli üks suuremaid projekte. Kaks aastat ühel oktoobrikuu nädalal toimusid söögivahetundide ajal loengud, mille ma ise läbi viisin või muud koolikiusamisega seotud üritused. Üle-eelmisel aastal tegime ka kiusamisteemalise näidendi, et aidata õpilastel ära tunda koolikiusamist ja õpetada, kuidas sellele vastu astuda. Soovisime tõsta ka nooremate õpilaste teadlikkust sellest, et kui kedagi kiusatakse, siis sa ei tohi vaikida, vaid pead tegema midagi selleks, et see teine inimene ei oleks kiusatav ja et kiusaja saaks aru, et see tegevus ei ole okei. Ma arvan, et see oli üks suuremaid projekte.

Mida see roll õpilasesinduses sulle õpetas?

See õpetas mulle väga palju enesekehtestamise ja -kontrolli oskust ning ka seda, et kogu aeg ei saa rahulikult ja pehmelt rääkida või siis kuri olla. Iga õpilase puhul tuli läheneda väga erinevalt. Kindlasti andis see ka tulevikuks oskuse, kuidas gruppi juhtida, milliste meetodite ja lähenemistega sa saaksid inimesi motiveerida.

Millised on sinu plaanid pärast gümnaasiumi lõpetamist?

Viimased kuus aastat on mul olnud plaan pärast gümnaasiumi lõpetamist Tartu Ülikooli kehakultuuri õppima asuda. Näen ennast tulevikus tegutsemas kuskil spordivaldkonnas: mõne sportlase treeneri või füsioterapeudina või spordiliidus kellegi juhendajana. Ma näen, et minu tulevik on spordiga seotud.

Kui head võimalused on sinu arvates praegu nägemispuudega inimestel spordi tegemiseks ja mida saaks sinu arvates parandada?

Paljudel puudega inimestel on sportimisvõimalusi leida päris raske, kui ei ole just paraspordiliitudel oma treeninguid. Olen kursis sellega, et koostöös Tartu linnavalitsusega üritatakse praegu rajada selliseid välispordiväljakuid, kus lisaks visuaalsele juhendile konkreetse treeningvahendi kasutamiseks lisatakse nägemispuudega inimestele mõeldud kirjeldus ka punktkirjas või reljeefse joonisena.

Kas sul on soovitusi treeneritele, kes ei ole nägemispuudega sportlastega kokku puutunud?

Minu soovitus treeneritele ongi see, et kui trenni tuleb või soovib tulla vaegnägija või pime inimene, siis ei tohiks treener öelda, et see ei ole võimalik või et ta ei saa hakkama, kahjuks on seda varem juhtunud. Sellisel juhul tuleks võtta ühendust Eesti Pimedate Spordiliidu või Eesti Paraolümpia Komiteega, mille liikmed on kindlasti nõus jagama soovitusi ja nippe, kuidas nägemispuudega inimese treeninguid sobivaks kohandada. Tavatreener ei peaks kartma, et tal on puudega inimene trennis, seepärast kutsun rohkem huvi üles näitama, et teada saada, kuidas sellistele asjadele peaks lähenema. Paraku on meie maailmas selline arvamus välja kujunenud, et kui sa oled nägemispuudega, siis sul on väga paljud asjad raskendatud. See on tõsi, aga see ei tähenda, et midagi peaks tegemata jääma. Me saame hakkama, olenemata sellest, et meie nägemine on kahjustatud või puudub üldse.

Mida soovitaksid teistele nägemispuudega noortele?

Ma soovitaksin eeskätt seda, et kui sind nägemispuude tõttu vaadatakse kuidagi teisiti, ei tohiks see sul takistada olla sina ise. Ja kui keegi vaatab sind mõne tegevuse käigus nii, et sa ei saa sellega ju hakkama, siis tegelikult ju nii ei ole. Kui sa tead ja

tahad, siis sa saad sellega hakkama, ja see, mida arvab keegi teine, ei peaks sind üldse mõjutama. Puude kohta tehtud märkusi ei tohiks isiklikult võtta. Mina olen õppinud vastama, et ma olen erinev, aga see ei morjenda mind, ma saan hakkama kõigega, mida ma teha tahan. Tuleb jääda iseendaks.

Tänapäeva nägemispuudega noortel on välja kujunenud suhtumine, et abi küsimine on paljudele väga raske. Esiteks ei julgeta abi küsida, sest ei taheta välja näidata, mis seisus tegelikult ollakse. Aga paraku on näha see, et kui sa abi ei küsi, siis olukord võib hullemaks minna. Abi küsimine ei ole mingisugune häbiasi. Midagi ei pea tegemata jätma seepärast, et sa ise või keegi teine arvab, et sa ei saa hakkama. Sa saad hakkama kõigega, millega sa tahad hakkama saada.

Ma kutsuksin üles kõiki nägemispuudega inimesi rohkem liikuma, olema rohkem aktiivne. Kui tundub, et trenni tegemiseks ei ole ju mitte mingisugust võimalust, võib võtta ühendust Eesti Pimedate Spordiliidu esimehe Kristo Ringasega, kes on meeleldi nõus juhendama ja aitama. Kui kellelgi on huvi pimelauatennist või mõnda teist spordiala proovida, siis ei tohiks olla takistuseks arvamus, et sellega ei tegeleta. Kui võtta ühendust õigete inimestega, siis kindlasti leitakse sellele soovile lahendus.

Piret istub kirjeldustõlke kabiinis.
Foto autor Kalev Lilleorg

Kirjeldustõlke radadel ehk kuidas saab kultuur ligipääsetavaks

Kuigi kirjeldustõlkega on Eestis tegeletud juba üle kümne aasta, said esimene kontsert ja ballett kirjeldatud alles hiljuti.

Autor: Maarja-Liis Orgmets

Kirjeldustõlkega kultuurisündmuste korraldaja, tõlgete looja, õppejõud ning pärandihoidja Piret Aus on praegu Eestis üks tuntumaid kultuuri ligipääsetavuse

eestkõnelejaid. Sellest kevadest kuulub ta ka õiguskantsleri moodustatud inimõiguste nõukoja koosseisu. Olles kurtide vanemate laps, on Pireti jaoks loomulik, et sündmuse

korraldamisel arvestataks ka nendega, kes ei näe või ei kuule või kellel on mõni muu erivajadus ning seda hoiakut on ta püüdnud ühiskonnaski laiemalt juurutada.

Kirjeldustõlkeni, mis jõudis Eestisse Sülvi Sarapuu kaudu Soomest, jõudis Piret 13 aasta eest, kui töötab Ugala teatri turundusjuhina. Eesti esimene täispikk kirjeldustõlkega etendus on tal senini väga eredalt meeles: see toimus Ugala teatris 2010. aastal ning selleks oli „Kolm meest paadis”. Suursünnimusele tulid kokku inimesed üle Eesti ja neid oli palju – etendust käis vaatamas ligi 90 nägemispuudega inimest. „Mäletan, et saalis oli 160 kohta ja sellest pool oli täis nägemispuudega inimesi ja nende saatjaid. Lisaks oli viis juhtkoera, kes pinkide all mõnusasti nohisesid. Olin seda etendust ju korduvalt näinud, aga sel korral panin ka ise salli silmade ette, kõrvaklapid pähe ja kogesin, kuidas üks teatrietendus koos kirjeldustõlkega välja näeb,” meenutab Piret. Kirjeldustõlke õppimiseni jõudis ta ise 2019. aastal, läbides kursuse Tallinna Ülikoolis BFMi juures.

Kuidas aga üks etendus ligipääsetavaks saab? Kirjeldustõlkega teatrietenduse juurde käib: kavalehe kirjeldamine, tegelaste kirjeldamine (millised nad välja näevad), lava ja etenduse kirjeldamine. Kava ja tegelaste kirjeldused saadetakse üldjuhul külastajale meilile mõned päevad enne etenduse toimumist. „Kirjeldustõlk ja konsultant vaatavad etenduse ära, seejärel saadakse sellest video ning algab töö koos tekstiraamatuga. Etenduse ajal on tõlgil tavaliselt nahk seljas märg, sest ta peab kogu aeg jälgima, mis laval toimub, olles eelnevalt endale tekstiraamatusse kirjutanud tõlke teksti,” kirjeldab Piret kirjeldustõlke valmimist.

Töö ühe etenduse kirjeldamisega kestab minimaalselt kolm nädalat. Pireti sõnul on see väga inspireeriv protsess, kuigi

etenduse ajal on olukord kohati päris pingeline, sest laval võib ette tulla asju, mida ei ole ette planeeritud. Sõltuvalt üritusest võib kirjeldustõlke loomine olla ka kuude pikkune protsess: näiteks tänavu suvel toimuva laulu- ja tantsupeo kirjeldustõlke ette valmistamisega hakkasid kaks kirjeldustõlgi ja konsultandi paari tantsuvideote põhjal tegelema juba pool aastat varem.

Märgilised sündmused

Mullu sügisel leidis aset mitu olulist sündmust, sest esmakordselt said Vanemuise teatris kirjeldustõlke ballett („Luikede järv”, laval 12. oktoobril 2022) ja ooper („Põrgupõhja uus Vanapagan”, laval 24. septembril 2022). Rahvusvahelisel puuetega inimeste päeval 3. detsembril toimus esmakordselt kirjeldus- ja eesti viipekeelse tõlkega koorikontsert. Viimasele kirjeldustõlget teha oli paras väljakutse: „Väga mahukas ettevõtmine, aga tahtsime iseendale tõestada, et ei ole olemas võimatuid asju – tuleb lihtsalt lahendusi otsida.”

Kirjeldustõlgi sõnul on loomulik, et iga nägemispuudega inimene ei taha kultuuri tarbida – ei taha minna kinno ega vaadata kirjeldustõlkega kunstinäitust. Ka balletti ei lähe kõik vaatama, sest nii nagu tavainimeste seas on ka pimedatel ja vaegnägijatel omad eelistused. Ometi on nii balleti kui ooperi kirjeldustõlke valmimine märgilise tähendusega.

Pireti sõnul ei saa öelda, et kirjeldustõlkega ligipääsetavat kultuuri oleks juba piisavalt või isegi liiga palju: „Selleks, et kirjeldustõlge saaks rohkem tähelepanu, on vaja nendel teemadel aktiivselt rääkida mitte ainult minusugusel entusiastil, vaid sihtgrupil endal, ja mitte ainult kinnistes sotsiaalmeedia kanalites ja oma meililistide kaudu, vaid avalikkusega.”

Kolm küsimust kultuuri ligipääsetavuse kohta

Mis seisus on sinu hinnangul üldine ligipääsetavuse olukord kultuuris?

Tahaks öelda, et hea, aga tegelikult see nii ei ole. Samas, viimase 15 aasta jooksul on näha arenguid ja selle üle on mul ääretult hea meel. Aga kahjuks ikkagi leiame erinevatest kultuuriasutustes näiteks invatualette, mis on lukus või millest on tehtud koristajatädi panipaik.

Miks kirjeldustõlkega teatrietendusi on niivõrd vähe ja kuidas olukorda parandada?

Arvan, et siin on oluline roll ka nägemispuudega inimestel endil. Kui sa tahad ühiskonnast osa saada, pead olema valmis ka ise panustama, näiteks pileti ostmise näol, ole valmis nii rahaliselt kui ka ajaliselt toetama. Räägi korraldajatega,

paku abi, edasta infot, kuidas kirjeldustõlget luuakse. Vii ise teater kokku vajalike inimestega, sest nemad ei pruugi tulla selle peale, et pimedate liidu kaudu kirjeldustõlke otsida. Olulised märksõnad on tahe, koostöö, abivalmidus, empaatiavõime.

Kui nägemispuudega inimene tahab teada, kus kohas tal on võimalik kirjeldustõlkega kultuuri tarbida, siis kuidas see info temani jõuab?

Seda infot kuhugi keskselt kogutud ei ole, aga sellega oleks vaja tegeleda. Info liigub peamiselt ühingute meililistide kaudu ning mingil määral ka meedias, kuid sellest jääb väheks. Panen ka korraldajatele ja kirjeldustõlkidele südamele, et kui sa midagi ligipääsetavaks teed, siis on vaja sellest ka meediale teada anda ja suhelda avalikkusega. Näiteks kui mõni muuseum pakub näitust, millel on kirjeldustõlge, siis võiks ka pressiteate avaldada. Kommunikatsioon on praegu väga nõrk.

Uksel seisavad päevajuht Jakob Rosin, ettekande tegija Piret Aus, külastajad Kerti Kollom Seidelberg ja Kai Kunder ning juhtkoer Janet.

8. ERRi studios, kui ETV eetris kõlas tantsupeo etendus kirjeldustõlkega. Istuvad ligipääsetavuse projektijuht Piret Aus ja kirjeldustõlke konsultandid Jakob Rosin ja Kairi Kivitar.

Kirjeldustõlke õpe

- 2013. a toimus Tartu ülikooli Viljandi kultuuriakadeemias esimene kirjeldustõlkide ja konsultantide koolitus. Koolituse käigus valmistati ette üheksa tõlki ja neli konsultanti. Lõputöödena said kirjelduse kuus filmi, üks teatrietendus ja muuseumiringkäik.
- Kirjeldustõlke koolitatakse ka Tallinna Ülikooli Balti Filmi- ja Meediakoolis.
- Loe kirjeldustõlke kohta ka MTÜ Kakora kodulehelt: <https://kakora.sarasy.com/?page=1&lang=et#kirjeldus>

Kirjeldustõlkega kultuurisündmused

- Kirjeldustõlkega fotonäitus: „VARJATUD. Puue ei ole alati silmaga nähtav”. Kolme Puu Galeriis avati 3. detsembril 2021. Näitusel eksponeeritud fotod ja nende kirjeldus on kättesaadavad veebis: <https://epikoda.ee/varjatud>. Kirjeldustõlke koostasid Piret Aus ja Kai Kunder.
- Järgmine kirjeldustõlkega ja subtiitritega etendus „Pisuhänd 2” toimub 13. mail kell 19 Vanemuise teatris.
- XIII Noorte laulu- ja tantsupidu „Püha on maa”: kirjeldustõlkega tantsupeo „Sillad” esimene peaproov-etendus Kalevi staadionil toimub 30. juunil kl 15.00. ETV1 kannab kirjeldustõlkega tantsupeo etendust üle 1. juulil kell 18.45.
- Ühtekuuluvuskontsert „Mis on inimene?” kirjeldustõlkega on nähtav siin lingil: <https://www.youtube.com/watch?v=mffvWp6KBQQ>

Elisabeth Egel

Kuidas pime ruumi tajub ja seal liigub?

Kui nägija inimene siseneb ruumi, kus ta pole kunagi varem käinud, piisab vaid pilgust-paarist ning ruumi üldpilt ongi selge. Silm registreerib ruumi üldise suuruse, esemete paigutuse ja inimeste hulga. Ilmselt veel palju muudki. Kuidas tajub ruumi aga inimene, kes ei näe?

Autorid: Mirja Räpp, Elisabeth Egel

Kui pime inimene mõnda ruumi läheb, mis on talle varasemast tuttav ning kus ta tihti käib, on olukord kindlasti lihtsam, kui täiesti võõra koha puhul. Seda seetõttu, et ta on koha varasemate käikude ajal juba läbi käinud ja seda ka võimalusel endale kirjeldada lasknud. Nüüd tarvitseb vaid peast õige kujutluspilt välja otsida. Ruum kerkib vaimusilmas esile ning vajaliku kohani pole raske minna.

Samas peab alati ka tuttavas kohas ettevaatuse säilitama ning tegelikult tuleks siingi kasutada valget keppi, sest mine tea – keegi võib olla jätnud loenguruumis tooli laua alt välja või on vahepeal toolid laua juurest üldse ära viidud.

Mis saab aga siis, kui minna pimedas inimesena esimest korda täiesti võõrasse kohta? Otsustame näiteks mõnda täiesti uude kohvikusse minna. Oletame, et külastad kohvikut koos tuttavaga, aga ega temagi suuda silmapilkselt oma pilguga haaratut edasi anda. Nüüd sõltub palju sellest, mida pime kuuleb – suure ruumi kõla on hoopis teistsugune kui väikese oma. Inimeste hääletesumin annab vihjeid sellest, kui palju rahvast kohvikus võiks olla. Kui aga kohvikus mängib vali muusika, võib juhtuda, et pime ei „näe“ kõrvadega suurt midagi, sest valjude helide keskel on tal keeruline ümbrust tajuda. Ei kuule isegi seda, kui keegi su juurde tuli, veel vähem saab aru, et just temaga kõneldakse.

Reisil olles ööbitakse sageli hotellides ning hotellituba on loomulikult täiesti tundmatu keskkond. Et taolises situatsioonis iseseisvalt liikuda ning hakkama saada, tuleb hotellituba enda jaoks nii-öelda nähtavaks teha. Kuidas? Üldjuhul aitab mõni nägijast kaaslane tuba ette kujutada, seda kirjeldades, kuid sellest jääb siiski väheks, kui soovid toas iseseisvalt ning

ohutult liikuda. Lahendus on see, et hotellituba tuleb endal süstemaatiliselt läbi käia ning teele jäävad asjad käega üle katsuda. Teed näiteks toale päripäeva mööda seina liikudes ringi peale ning joonistad endale vaimusilmas pildi. Hotellituba pole üldjuhul kuigi suur ning sul on olemas arusaam, mida üks hotellituba üldjuhul sisaldab. Kuid tuleb selgeks saada, kus miski paikneb. Voodi kõrval seinal võib end peita seinalamp ja kui sa seda ei tea, annabki see sulle ootamatult hoobi vastu pead. Värvidest muidugi ise sotti ei saa, aga see info pole toimetulekuks ka hädavajalik. Kuna hotellituba on ikkagi suhteliselt väike, ei tule korraga ka liiga palju uut infot vastu võtta ning peas talletada, mistõttu saab kujutluspilt toast päris ruttu. Ja kui juba tuba nii-öelda näed, oskad seal ka liikuda. Algul ehk vahemaad mööbliesemete vahel kipuvad tõelisusest erinema, kuid pikapeale nihkuvad needki paika.

Tegelikult on võimalik ilma nägemata kuulmise ja tunnetuse kaudu tajuda, kas sein on sinu lähedal või kui kitsas ning väikses ruumis oled. Ruumi tajumise oskus areneb koos kogemusega. Mida rohkem end ümbritsevat keskkonda erinevate meeltega oskad tajuda, seda lihtsam on ilma nägemismeeleta eri paigus orienteeruda. Seda kiiremini kujutluspilt sind ümbritsevast su ettekujutluses sünnib.

Niisiis huvitavad nägemispuudega inimest võõrasse ruumi sisenedes esmalt kõige enam selle suurus ja akustika, mille teada saamiseks võib kõigepealt võimalusel koos saatjaga ruumile tiiru peale teha. Ruumi suurusest võib aru saada erinevate helide kaudu, kuulates näiteks inimeste vestlust. Vahel võib kasutada ka meetodit, kus saatja joonistab pimedale ruumi kuju koos selle eripäradega seljale.

Videomäng, mida saab mängida ka pime

PlayStationi videomäng „The Last of Us” pole ainult suurepärane mäng oma loo ja mängitavuse poolest, vaid ka särav näide sellest, milline peab olema ligipääsetav videomängu kogemus.

Autor: Jakob Rosin

Videomängude mängimine on olnud juba aastaid üks populaarsemaid meelelahutusviise. Asi on läinud nii kaugele, et sellest on saanud lausa sport, kus täpsuse, strateegia ja kiiruse peale mängumaailmas toimetatakse. Kuid nagu nimigi ütleb, on mängude peamiseks osaks video ehk visuaalne pilt.

Täna teeme juttu mängust, mida saab mängida mängukonsooliga PlayStation. Mängukonsool on eraldi seade, mis käib televiisori külge. Mänge mängitakse mängupuldi abil, millel on nupud, päästikutaolised lülitid ning juhtkangid, mida igasse suunda liigutada. Mõned puldid lubavad mängu juhtida ka puldi enda liigutamise või raputamise abil, puldi peal sõrmega viibates või hoopis toas ise füüsiliselt ringi liikudes.

Kahjuks on ka täna enamik mängu väga visuaalipõhised. Ehkki mängudes on helid, ei ole need sageli piisavad, et täiesti pime inimene mängus toimuvast aru saaks. Lisaks on mängu pilt vahel vaegnägijatele raskesti mõistetav, kuna seal

on palju visuaalselt raskesti eristatavaid detaile või on mängumaailmas olevad tekstid väikesed ja kehvasti loetavad.

Õnneks on viimastel aastatel välja antud mitmeid videomänge, mis on ligipääsetavad ka erivajadustega inimestele. Täna teeme ühest juttu. „The Last of Us” on mäng, mis tõstis ligipääsetavuse lati videomängude maailmas kõrgele. Mängu arendaja Naughty Dog on teinud kõik, et nägemispuudega mängijad seda postapokalüptilist seiklust nautida saaksid.

Mäng on loopõhine ehk mängimise käigus jutustatakse lugu maailmast, kus enamik inimesi on viiruse tagajärjel muutunud zombideks, kes loomulikult väheseid ellu jäänud pärisinimesi ära tahavad hävitada. Mängu käigus tuleb juhtida erinevaid tegelasi, täita ülesandeid ühest punktist teise liikumisest kuni zombidega kaklemise või sõduritega tulevahetuse pidamiseni. Üsnagi võigas lugu. Tegelaste juhtimine ei ole aga niisama mõõda etteantud labürinti liikumine. Ühel hetkel peab tegelane jooksuma, teisel kükitama, et vaenlane

Jakob videomängu mängimas

teda ei näeks, siis aga tuleb varjuda mõne kindla objekti taha, et tulevahetuses pihta ei saaks. Osalt muudab mängimise keeruliseks, et mängumaailm on mingil määral avatud. Tegelane saab minna sinna, kuhu tahab. Nii võid pikka aega ringi ekselda teadmata, kuhu suunduda, et lugu edasi läheks. Ligipääsetavuse tagamise seisukohast ütlemata kõva pätkel, aga nagu juba öeldud, on mängu loojad sellega suurepäraselt toime tulnud.

Mängus „The Last of Us” on üle 60 ligipääsetavusfunktsiooni. Nägemispuudega inimestele on olemas ekraanilugeja, mis loeb häälega ette menüüdes olevad

valikud ning mängumaailmas olevad tekstid, näiteks erinevad sildid ja kirjad. Lisaks on pimedatele kasutajatele loodud hulk helimärguandeid, mis annavad märku, kuhu poole tegelane end pöörama peaks, kus on oht ja kus sõbrad ning kust võiks leida väärtuslikku informatsiooni. Erinevad piuksud ja helimärguanded kõrvaklappides annavad üllatavalt hea pildi sellest, mida tavaliselt ekraanil kujutatakse. Lisaks saavad vaegnägijatest mängijad aktiveerida kõrge kontrastsusega režiimi, mis mängumaailma varjud ja värvid eredamaks muudab ning toob erinevate värvidega esile nii sõbrad kui vaenlased. Nende funktsioonide abil

saab mängida üsnagi võrdselt kõikide teistega. Mõned head abimehed mängus siiski on. Näiteks on võimalik aktiveerida funktsioon, mis ei luba mängu tegelasel kõrgest järsakust alla kõndida või lahingus sõbrale kogemata obadust anda.

Pimedale mängurile on üheks kõige suuremaks abiliseks funktsioon, mis pöörab tegelast automaatselt sinna suunda, kuhu see jutustatava loo huvides edasi liikuma peaks. Näiteks on mängus koht, kus tegelased liiguvad läbi maa-aluste tunnelite. Tunnelid hargnevad igasse suunda ja ilma abistavate helimärguanneteta võikski sinna ekslema jääda. Tõsi, vahel tuleb teha seda meelega, et avastada nii-öelda unustatud asju. Kusagil vedeleb tühi pudel, kusagil mingi suvaline kalts või jupp nõõri. Kui leiad veel veidi mõnd kanget alkoholi või kütust, saad mängu spetsiaalse funktsiooni abil Molotovi kokteili valmistada, mis on zombide tõrjumiseks ütlemata tõhus. Lisaks suuna näitamisele võimaldab mäng ka kuulata, mis ümberringi asub. Aktiveerides spetsiaalse kuulamisrežiimi kuuleb mängija enda ümber erinevaid helisignaale, mis tulevad nii vasakult, paremalt, selja tagant kui ka otse eest. Heli kõrgus ja see, kui vali piuks on, annab märku sellest, kui kaugel ese on. Nii saab avastada vaenlasi

või korjata kokku mahalöödud vastaste poolt lahinguväljale jäetud esemed.

Mäng, nagu juba öeldud, jutustab lugu. Nii võib tegelane leida mõnes majas seal kunagi elanud inimeste päevikuid, ajalehti, valitsuse korraldusi ja muud. Neid kuvatakse ekraanil, aga mängu ekraanilugeja loeb tekstid ka ette. Ja see on hädavajalik, sest sageli leidub seal vihjeid, mis mängus edasi liikumist hõlbustavad.

Mõnikord lubatakse mängijal ka puhata. Paari minuti pikkused lõigud mängust on justkui film, kus ise mitte midagi teha ei saa, tegelased toimetavad omasoodu stsenaariumi järgi. Hiljuti uuesti välja lastud „The Last of Us”-i esimese osa uusversioonis on kõik sellised lõigud ka kirjeldustõlkega.

Kuid mängus ei ole mõeldud ainult pimedatele. Vaegnägijad saavad esemeid ekraanil vaadelda spetsiaalse värviga tähistatult, mängus kõneldav tekst esitatakse subtiitrite abil, mille detaile saab kohandada. Lisaks saab valida funktsiooni, mis tõstab just sinu mängutegelase teiste seast esile, et teaksid, keda ja kuhu liigutada.

Sajandile tagasi mõeldes

Mullu 22. novembril esitleti Põhja-Eesti Pimedate Ühingu saalis ajaloooteost, mis teeb väärtusliku kokkuvõtte PPU loomisest ja sellele järgnenud sajast aastast ühingu elus.

Autor: Priit Kasepalu, Eesti Rahvusraamatukogu Pimedate Raamatukogu teabejuht

Ajalooramatu „Põhja-Eesti Pimedate Ühing 1922–2022” koostamist alustas ühingu juhatus juba 2015. aastal, kui pandi kokku mälestusteraamatu kava, mille põhjal valmisid artiklite käsikirjad. Neid täiendati 2022. aastal, kuni valmis trükikõlbulik materjal. Eesti Kultuurkapitali toel 200 eksemplaris üllitatud raamatus, millel 86 lehekülge, on kümme artiklit ja kolm lisa. Esitlusel tutvustasid artikli autorid ja asjaosalised iga käsitletud valdkonda. Üritusel oli nii noori kui ka neid, kel aastaid üle 80. Sündmus oli huvitav ja südamlük.

Raamatu sisuline toimetaja oli ajaloodoktor Aldo Kals, kes tegi ka avaettekande. Ajaloolane märkis, et 20. novembril möödus 100 aastat sellest, kui taastati pimedate kooliharidus, seda Tartus. Robert Lätt kirjeldas oma ajaloohuvi ja seda, kuidas ta Tallinna Ülikooli bakalaureuseõppes ajalugu õppis. Lauludega esinesid ühingu liikmed Maarja-Liis Orgmets ja Indrek Kaljumäe. Janne Jerva rääkis pimemassööride ühingust ja allakirjutanu pimedate trükiasjandusest ning raamatukogudest. Artiklid raamatukogudest vanemal ajal ja trükiasjandusest oli kirjutatud suvel lahkunud Vello Vart. Minu artikkel käsitles põhjalikumalt nägemispuudega inimeste raamatukoguteenindust.

Eduard Borissenko meenutas aastail 1959–1984 tegutsenud estraadiansambli Tungal, dirigent Vello Loogna kõneles tegevuse 65.

aastapäeva märkinud puhkpilliorkestrist ja spordiveteran Enn Metsamaa aastakümnete eest toimunud sporditegevusest. Kuulajaid ei koormatud liigsete aastaarvude ega stampjutuga. Igaüks rääkis möödunule mõeldes ka mõne vahva juhtumise, mida raamatus kirjas ei ole. Jaanika Juhanson rääkis lühidalt Terateatrist. Seejärel esitasid Terateatri liikmed põimiku eesti luulest.

Raamatu trükiks ette valmistanud ja esitluse korraldanud Clelia Piirsoo kirjeldas: „Raamat on A5 formaadis, pehmeaaneline. Kaas on põhivärvilt must matt. Sellele on erkkollasega joonistatud avatud sangadega prillid, mis ulatuvad otsaga kaane tagaküljele. Prilliklaasid on kaetud läikiva kohtlakiga. Paremas alanurgas on valgete trükitähtedega pealkiri ja vasakus ülanurgas sama punktikirjas.”

Järgnes kohvilaud, kus vesteldi rõõmsalt – kokku said mitmed inimesed, kes kohtunud üle pika aja. Taustaks kõlasid kunagise ansambli Tungal laulud.

Nüüd juhtumistest, mida artiklitekogus kirjas ei ole.

Vello Loogna: „Oli kokkulepe, et asun 1962. aastal tööle Tallinna pimedate puhkpilliorkestri dirigendina. Samal aastal konservatooriumisse dirigeerimist õppima asudes kohtusin saarlase Neeme Saarega. Saar ütles, et kui Tallinnas tööd ei leia, ei

PPÜ 100 raamatu esikaas

saa ta konservatooriumis õppida. Kuna mul oli tol ajal mitu töökohta, leppisime kokku, et dirigendiks hakkab Saar ja kui konservatoorium 1967. aastal lõpetatud, annab ta orkestri mulle üle. Nii sündiski.

Kord oleks puhkpilliorkester laiali läinud. Tollases Matrossovi 8a hoones oli ruume väga vähe. Orkester pandi harjutama hoovipealsesse puumajja, kus ei olnud kütet. Talvel mängiti, läkiläkid peas, kõrvad kinni. Üht pimedat orkestranti sai ruumipuudusel õpetada vaid teise korruse WCs.

Ülo Kandima mängis kunagises tööstuskooperatsiooni sajaliikmelises puhkpilliorkestris trombooni.

Kombinaadi asedirektoriks tulles ja hiljem direktoriks saades ta meie orkestrisse ei astunud. Mees armastas aga lugu „Hümn suurele linnale”. Kui saime teada, et ta tuleb kontserdile, hakkasime seda lugu harjutama.

Kunagi mängis orkestris ka tuntud tromboonimängija Ants Nuut. Ta oli sel ajal suur vedurihuviline. Pärnus Endla teatris toimus festival. Istusime laval, eesriie ees. Keda ei olnud, oli Ants. Palusin teadustajal algust veidi edasi lükata. Järsku tuli lava taha väga musta näoga mees. Ei tundnud kohe ära. Ants Nuut oli tulnud Tallinnast veduriga ja kütnud seda – kütja oli vist haige – loopinud kivisütt ahju. Tuli lavale ja hakkasime mängima.”

Eduard Borissenko: „Suvel 1964 toimus Pärnus festival. Osalesin sellel puhkpilliorkestri liikmena. Ööbisime ühes koolis. Voodid olid üsna lühikesed. Ülo Kandima oli pikk mees. Leiti, et voodi, kus pidi magama tollane kombinaadi pimedate algorganisatsiooni büroo esimees Fromhold Hiiesalu, sobiks Kandimale. Orkestrimehed tulid rõõmsas tujus linnast tagasi ööbimiskohta. Nad teadsid, et voodis magab Hiiesalu, võtsid vett kaussi ja viskasid teki serva alt sisse. Voodist kargas aga välja Kandima ja ütles juhendaja Arvo Vahenurmele: „Enam Te ei tööta meil.” Ansambel pidi aga esinema. Neeme Saarel oli kaasas sõber Aldo Meristo, kes tuli esinemisel appi. Sügisel paluti ta ansamblit juhendama.

Estraadiansambel tegi proove seal, kus praegu on ühingu vastuvõturuum, aga siis oli lava. Kord astusin uksest sisse ja jäin proovi kuulama. Kuulsin, et Fromhold Hiiesalu lööb trummi valesti. Hakkasin teda kritiseerima. Tema sai pahaseks, tõusis püsti, pani pulgad trummile ja ütles: „Kui Sa mind kritiseerid, siis tule mängi ise!” Nii läkski.”

Priit Kasepalu: „Kord kuulsin Tondi 8a trepikojast kiledat kisa. Sajatustest oli kõige leebem: „Kuradi vanamees, kuhu sa mu töid!”. Keegi hoones töötanu oli trammipeatuses ekselnud eaka naise pimedate majja talutanud. Tema aga soovis minna hoopis Pärnu maantee ääres asunud Eesti Loto kontorisse.

Raamatukogul oli keldrikorrusel ladu, millel ühine eesruum teise ürnikuga. Kord laost välja tulles oli ühise ruumi uks väljastpoolt tabalukuga kinni pandud. Helistasin ürniku kontorisse, mis asus mujal. Sealt soovitati minna meestele ütlema, et nad mu luku tagant päästaksid.

Talviti tekkisid maja räästasse pikad jääpurikad. Üks ürnik soovis oma välisukse kohal varitsenud purika lumepalliga alla visata. Pall tabas aga raamatukogu akent, mille klaas klirinal purunes.”

Janne Jerva: „Eelmise sajandi lõpus oli ainus valuuta, millega pimemassööride ühingu tegevusi rahastada, minu ja pimemassöör Jaanika Grossi massaažioskus. Tegime abilistele tasuta massaažiteenust.

Pimemassööridel ruume ei olnud. Kuigi Tondi 8a majas ei olnud siis keskkütet, oli ainus vaba ruum nii-öelda maja E-tähe keskmise kriipsu teisel korrusel. Esimene mulje oli, et kohe hüppaks tagasi. Ruum oli maast laeni kõiksugu kola täis. Oli tohtu tuuletõmme. Ruumil ei olnud terveid aknaid ja osa raame rippus ühe hinge küljes. Tõenäoliselt tundus rahastajatele, et pimemassöörindus võib edasi areneda. Saime esimese renoveerimistoetuse, tegime ruumi korda ja massaažikabinet oli seal aastaid.

Saime aru, et peame ise nägemispuudega massööre juurde koolitama, ja vajasime selleks suuremaid ruume. Pakuti ruume Hariduse 6. Need olid pimedad ja täis Tõnismäe haigla vana mööblit. Saime toetusraha linna sotsiaal- ja tervishoiuametilt ning olime korda tehtud ruumides kümme aastat kuni Tondile kolimiseni.

Oli õppeklass, massaažikabinet ja lükanduste taga teinegi. Lükandustega ruumi teises otsas oli tuletõrjeuks, mida ei tohtinud kinni ehitada. Panime ukse ette vineerplaadi, et seda ei oleks näha. Kord läks uks keset massaažiseanssi lahti, üks mees seisis nõutuna massööri kõrval, vaatas ringi, pani ukse kinni ja läks tagasi. Haigla sisemusse viiv uks oli mingil ajal lahti muugitud.”

Uudised

Koostaja: Jakob Rosin

Nägemispuudega inimesed tehisintellekti võidukäigu eesotsas

Populaarne mobiilirakendus Be My Eyes, mis ühendab nägemispuudega inimesi nägijatest vabatahtlikega videokõne kaudu, teatas hiljuti, et töötab uue revolutsioonilise lahenduse kallal, mis võimaldab tehisintellekti GPT4 abil nägemispuudega inimesel piltide kohta detailset infot saada.

Tehisintellekt võimaldab enneolematu detailsusega kirjeldada seda, mis on pildil ja mis seal parasjagu toimub, inimene saab aga süsteemilt ka spetsiifilisi küsimusi küsida. Näiteks kui tehisintellekt kirjeldab mõnest majast tehtud fotot liiga üldsõnaliselt, võib

süsteemi käest küsida, milline näeb välja selle sissepääs. Vaatepunktist sõltuvalt suudab süsteem nägemispuudega inimestele anda isegi detailseid juhiseid, kuidas sissepääsuni jõuda. Samasuguse täpsusega suudab süsteem kirjeldada ka plaane, skeeme ja jooniseid.

Hetkel on funktsioon testimisel, kuid avalikkuse ette jõudnud demonstratsioonid on paljulubavad ja säärase täpsusega, millele nägemispuudega inimestel varem ligipääsu pole olnud.

Euroopa puudega inimese kaart

Euroopa komisjon on algatanud suure uuringu, mille abil soovib inimestelt teada saada, mida nad arvavad Euroopa puudega inimese kaardist.

Puude tõend kaardina on Eestis juba mitu aastat eksisteerinud. Selle abil on võimalik tõendada, et sul on õigus saada mõningaid toetusi, sa omad tasuta sõiduõigust ühistranspordis või anda märku oma erivajadusest.

Euroopa liit soovib sarnase kaardi tuua välja üleeuroopaliselt, et Euroopa liidus reisivad või elavad inimesed saaksid võimalikult võrdsetel alustel enda erivajadust või puuet tõestada, olgu see siis kontserdile,

teatrisse või muuseumisse pääsemiseks, ülikooli astumiseks või auto parkimiseks.

Kuidas kaart täpselt tööle hakkab, ongi küsitluse üks eesmärke välja selgitada – mis sellel kirjas on, kuidas erinevate puude määramise süsteemidega riigid võrdsetel alustel teenuseid pakuvad ning milliseid teenuseid puudekaardiga üldse kasutada saab.

Loodetavasti on poole aasta pärast selgust juba rohkem ning üleeuroopaline kaart lähemal. Oleks ju vahva, kui välismaale minnes saaks kasutada täpselt samu teenuseid ja soodustusi, mida Eestis.

Lendorav – aasta loom 2023

Kirjelduse koostasid Katriin Reinsoo ja Mirja Räpp

Foto autor Tarmo Mikussaar

Lendorav klammerdub püstisele haavapuu tüvele. Valgete samblikulaikudega rohekaspruun puutüvi võtab enda alla foto parema poole. Piki kogu krobelist tüve jookseb kitsas pilu. Lendorav paikneb foto keskel, hoides kinni puutüve vasakpoolsest küljest. Loom on parema küljega vaataja poole, nägu on üles pööratud. Tema ümar keha on umbes rusika suurune. Tihe madal karvkate on kollakashall, kõhupiirkond valge. Kehast veidi lühem ühtlase laiusega saba on horisontaalselt vasakule, saba ots kaardub alla. Sabakarvad on pisut kohevil.

Tema suure mandlikujulise musta silma pilk on suunatud üles. Väike ümar kõrv on kikkis. Piki looma külge esikäpast tagakäpani ulatub pisut kurruline õhuke lennunahk ehk lennus. Lennus soodustab lendorava õhus liuglemist.

Lendorav hoiab käppadega tüvest, alakeha toetub vastu puud. Foto vasakul poolel lendorava taga on kollakasrohelistel taustal udused oksad ja heledad valguslaigud. Foto vasakus servas on osaliselt näha üks püstine udune puutüvi.

Lendoraval on tume lame nina ja pikad vurrugarvad. Väike suu on suletud.

EPLi liikmesühingud

MTÜ Eesti Juhtkoerte

Kasutajate Ühing

Ringtee 1, Tartu linn, Tartumaa, 51013

Tel: 372 521 3696

E-post: juhtkoerakasutajad@gmail.com

MTÜ Eesti Nägemispuuetega Laste Vanemate Liit

Raua 1, 10124 Tallinn

Tel: 5346 6135

E-post: enlvi.liit@mail.ee

www.enlvi.ee

MTÜ Eesti Pimemassööride Ühing

Tondi 8a, 11313 Tallinn

Tel: 5561 6818

E-post: info@pimemassoorid.ee

www.pimemassoorid.ee

MTÜ Ida-Eesti Pimedate Ühing

Jõesuu 27, 20609 Narva

Tel: 359 4542, 5836 2831

E-post: idapim8@mail.com

MTÜ Guide Running Estonia

Tel: 5558 9758

E-post: guiderunningestonia@gmail.com

SA Juht- ja Abikoerte Kool

Taara pst 12-1, 51005 Tartu

Tel: 529 9193

E-post: mati@juhtkoer.ee

www.juhtkoer.ee

MTÜ Jumalalaegas

Tamme 3, 75201 Aruküla, Harjumaa

Tel: 5383 8129

E-post: laegas@laegas.ee

www.silmalaegas.ee

Skype: jumalalaegas

MTÜ Järvamaa Pimedate Ühing

Lai 33, 72720 Paide

Tel 5341 0184

E-post: jarvakoda@gmail.com

MTÜ Lõuna-Eesti Pimedate Ühing

Ringtee 1, 51013 Tartu

Tel: 5380 1390

E-post: lepynty@gmail.com

www.lepy.ee

MTÜ Läänemaa

Nägemisvaegurite Ühing

Kastani 7, 90508 Haapsalu

Tel: 5850 3765

E-post: lnyhing@gmail.com

MTÜ Lääne-Viru Pimedate Ühing

Lille 8, 44311 Rakvere

MTÜ Nägemispuudega Inimeste

Rehabiliteerimiskeskus

Tondi 8a, 11313 Tallinn

Tel: 512 4022

E-post: info@nirkkeskus.ee

www.nirkkeskus.ee

MTÜ Nägemispuuetega Inimeste

Kohtla-Järve Ühing

Tel: 332 2577, 5386 3818

E-post: natalja.smirnova2009@gmail.com

MTÜ Pimedate Infoühing Helikiri

Jüri 54, 65604 Võru

MTÜ Põhja-Eesti Pimedate Ühing

Tondi 8a, 11313 Tallinn

Tel: 674 8945, 557 5310

E-post: ppy@ppy.ee

www.ppy.ee

MTÜ Pärnu Pimedate Ühing

Riia mnt 15, 80019 Pärnu

Tel: 443 3664

E-post: parnupimedad@gmail.com

MTÜ Saaremaa Pimedate Ühing

Pikk 39, 93812 Kuressaare

Tel: 5693 7084

E-post: anneus18@hotmail.ee

MTÜ Viljandimaa Pimedate Ühing

Posti 20, 71004 Viljandi

Tel: 5665 5688

E-post: arvus@hotmail.ee

Skype: arvusarv